

Bygg om skolan!

I dagens debatt handlar väldigt mycket om hur undervisningen ska gå till. Det pratas om ordning och reda, om handledning eller katederundervisning och liknande. Hjärnforskare, politiker, lärare, föräldrar, pedagogikforskare – vem som helst och andra diskuterar fram och tillbaka om detta. Men är det verkligen det som är frågan?

Jag tror inte det. Jag menar att frågan är *vad* vi ska lära och lära ut, inte *hur* vi ska lära och lära ut. Följ med mig genom några tusen ord, så ska jag försöka förklara vad jag menar.

Bilfabriken

Vi börjar med en kort allegori om Volvofabriken. Det handlar förstas inte om Volvo, och alla likheter med det Volvo som finns i verkligheten är helt oavsiktliga. Biltillverkning går förstas heller inte till på det sätt som beskrivs i texten, det vet jag, så bli inte arg om du nu jobbar på Volvo eller med annan biltillverkning eller med något biltillverkningsrelaterat. Eller om du tycker om biltillverkning. Biltillverkningen är som sagt bara en allegori. Om du läser en saga eller en fabel blir du förhoppningsvis inte arg för att djuren kan prata? Du vet att det egentligen inte handlar om djur. Det är samma sak här – det handlar inte om biltillverkning alls.

Nå, till allegorin då.

Bilfabriken det handlar om (eller inte, egentligen, ju) ligger i en litet land som är idylliskt, men inte lika idylliskt som det har varit en gång i tiden. Landet befolkas av bilar, som i stort sett alla är byggda i bilfabriken. Visserligen finns det bilar i det lilla landet som är tillverkade utomlands, men de är inte så många och de har i stort sett anpassat sig hyfsat bra till hur de andra bilarna, de som är tillverkade i landet, vill ha det.

I det lilla landet är alla Volvobilar. Alla är förstas inte likadana! Nej, det finns gamla 240, 340, 440, 740 och lite nyare S40, S70, S80 och ännu nyare XC60 och XC90 och V40, V50 och ... Ja, listan kan göras lång på hur många modeller det finns som inte har någon likhet med eventuella modeller i verkligheten. Det finns också

Volvoambulanser, Volvolastbilar, Volvopolisbilar och så vidare. Fast det är inte volvobilar, förstås. Bilfabriken är rätt fantastisk.

Hur går då tillverkningen till i den här fantastiska fabriken? Det pratas faktiskt en del om det i det lilla landet, eftersom det verkar som om bilarna blivit sämre än de har varit förr. De kan inte köra lika fort som förr och de har fått sämre svängradie. Är det något som är fel i fabriken?

Så här går det till: Halvfärdiga chassin kommer in från underleverantörerna och börjar sättas ihop med karosser på linan. Till en början är det inga större problem eftersom det bara handlar om att anpassa de inkomna chassin till de karosser som senare ska sättas på dem. Det handlar om tillbyggnader, avkapningar, omdragningar av ledningar och liknande. Inget komplicerat alls, inga större problem, som sagt.

Men även om det inte blir några större problem blir det mindre sådana, för ombyggnaderna fungerar olika bra. De flesta är inte speciellt långtgående; det räcker med att svetsa på någon balk eller att flytta skruvhål hit eller dit, men en del chassin behöver mer behandling. De kan behöva breddas eller kortas eller förstärkas eller göras lättare – väldigt olika saker men så länge det handlar om standardisering är det inte så komplicerat. Det finns en mall att gå efter och så fort ett chassi passar in är den delen av linan klar.

Nästa del av linan handlar om att sätta på karossen och här kan det hända mer. Bilarna ska få sin unika identitet som de ska ha resten av livet, om de inte åker in för make over. Även om chassin standardiserats blir det sällan helt perfekt när karosserna ska på, och det kan behövas bändas och hamras en del för att det ska passa. Alla karosser är nämligen inte likadana, och när de ska sättas på de helt standardiserade chassin passar de inte, trots att de borde göra det. Bilarna som är tillverkade utomlands behöver dessutom byggas om och rekonditioneras för att passa in i klimatet i den lilla staden. Det är inte helt enkelt.

Det kommer trots dessa problem, som inte är några större problem, ut en hel del bilar från fabriken. Det blir en del lastbilar,

några ambulanser, några polisbilar, en massa V70 Classic och en hel del andra också, och bussar. De flesta av de här bilarna fungerar bra men det är en allt större andel som hackar betänkligt, och som redan på fabriken inte vill rulla vidare. Det går helt enkelt inte. En del stackars bilar kasseras till och med innan lackeringen.

Men vad beror detta på? Beror det på att fabriken är dålig på att sätta ihop delar eller beror det på att underleverantörerna levererar dåliga chassin? Eller beror det på att det lilla landet är för fokuserat på att det bara ska vara Volvobilar som produceras?

Ta det lilla eleganta Ferrarichassit som kommer in till fabriken som exempel. Det skulle kunna vara något annat också, det spelar ingen roll; det kommer in massor av chassin varje dag. De kan vara stora som lastbilar eller små som Minisar (och nu menar jag den gamla klassiska modellen). De kan vara ramen till en moped eller till en formel 1-bil. Men nu var det ett Ferrarichassi. Som ska bli en Volvo. Chassit är alltså defekt – en aning bara – eftersom det inte passar till den kaross fabriken tänker sätta på. De tänker sig nog en sportig V40, men det är inte riktigt perfekt med ett Ferrarichassi då.

Men frågan är om Ferrarichassit verkligen är defekt när det inte passar till karossen som ska sättas på? I stället för en tillbyggnad kanske man borde fundera på att byta till en kaross som verkligen passar? En Ferrarikaross.

I det lilla landet funderar man inte så mycket åt det hållet. I stället satsar man för fullt på att öka kontrollerna i tillverkningen, för om man bara kontrollerar tillräckligt kan man komma tillrätta med problemen. Man jobbar också hårt på individualiseringen i tillverkningen, så att man verkligen kan hitta rätt kaross till rätt chassi; stora chassin kan få lastbilskarosser, de lite mindre XC90-karosser och så vidare.

Man tänker inte så mycket på att förr i tiden, i det lilla landet, var det inte samma behov som styrde. Man behövde många traktorer, och de behövde inte lika lång tillverkningstid. De PV och så småningom Amazoner som behövdes var inte så många, och det ställde helt andra krav på fabriken.

Det stora problemet, större än de problem i fabriken som inte är så stora, är att man i det lilla landet bara måste få fabriken att fungera med hjälp av ökade kontroller och tester i produktionen, eller nya modeller, eller bättre montörer, eller något liknande enkelt.

Alternativet är nämligen att bygga om hela fabriken från grunden.

Att bygga om en bilfabrik

Det är jättesvårt att bygga om en hel bilfabrik, det är självklart, även om bilfabriken inte är en bilfabrik utan ett skolsystem. Det är dyrt och eftersom alla har olika åsikter om vad som krävs, blir det också tidskrävande och ångestframkallande.

Men om alternativet är att våra chassin, och med chassin menar jag barn, också fortsättningsvis ska pressas in i likadana former och fortsättningsvis må dåligt, bli skoltrötta, livströtta och uppgivna i ett samhälle som hela tiden förändrar sig och ser ut att vilja hålla alla nya utanför, tror jag att det måste vara värt arbetet. Vi måste tänka i ett längre perspektiv.

Min tanke är att i de följande avsnitten ta upp vilka förutsättningarna är: vilka vi är, hur det nuvarande och det kommande samhället ser ut och vad som är viktigt. Det är många olika faktorer som ska gås igenom och det kan verka spretigt bitvis, och ibland kan saker tas upp på flera ställen. Jag ska dessutom försöka presentera en modell för hur det kan se ut i den skola jag vill se, en skola som bygger på de här förutsättningarna.

Både denna vision och de förutsättningar jag beskriver kan kritiserars för vaghet och naivitet, och det går säkerligen att hitta forskning som motbevisar mig (liksom forskning som talar för mina idéer), men det här är inte en vetenskaplig framställning. Det är ett amatörfilosofiskt hållet debattinlägg och du som läser får ta det med en nypa salt. Ta inte för mycket salt bara, för det är inte nyttigt.

Människan som flockdjur

Om vi tar oss tillbaka 15 000 år i tiden och ser på människan som levde då, kommer vi att se män och kvinnor som ser ut ungefär som vi gör i dag. De kommer att vara mindre till växten eftersom vi äter mer och bättre (näja) än vad de gör. Vi lever längre och färre barn dör. Men skillnaderna är inte stora; evolutionsmässigt har i stort sett ingenting hänt.

Även om vi lever i ett industriellt samhälle som följt på ett jordbrukssamhälle är vi i grunden fortfarande samma människor som under miljoner år utvecklades som jägare och samlare, människor som levde i mindre grupper som rörde på sig hela tiden. Människan är ett flockdjur.

Fysiskt visar sig detta till exempel genom att vi är utomordentliga långdistanslöpare. Inte många djur klarar att röra sig så fort över så stora avstånd som vi – utom jagande flockdjur som vargar. Till skillnad från andra apdjur har vi utvecklats för ett liv på savannen. Vi är inte lika starka som de andra men vi har utvecklat hjärnor som låter oss jaga effektivt i flock, som gör oss mer flexibla och som låter oss kommunicera med varandra på en helt annan nivå än andra djur kan.

Även om vi nu har utvecklat ett synnerligen komplicerat samhälle med synnerligen komplicerade maskiner som hjälper oss, så är vi fortfarande samma flockdjur. Möjligen kan evolutionen påverkat urvalet genom att människor som fungerar bättre som samhällsbyggare har gynnats, men samtidigt ligger tävlingsinstinkten och hackordningen från jägarsamhället högt i rang även i jordbruks- och industrisamhällena.

Mentalt visar sig detta i att vi hela tiden söker efter en gruppidentitet. Vi kan definiera oss som svenskar, bohuslänningar, européer, hårdrockare eller romer. Oavsett var vi är, är vi en del av en grupp, och om vi inte är det blir vi otrygga och rädda.

Det visar sig genom att vi hela tiden vill skydda vår egen grupp, vår egen flock. Vi skyddar vår familj och ser till att den är trygg, vi

skyddar vårt land mot inkräktare, vare sig de är beväpnade angripare eller obehäpnade flyktingar. Vi håller ihop mot De Andra.

Det visar sig genom att vi omedvetet eller medvetet och oavbrutet upprättar och upprätthåller en hackordning inom gruppen. Några befinner sig överst, andra finns i mitten och några befinner sig underst. I stor skala har vi landet som har en ledande klass, i jordbrukssamhället en jordägande adel och en religiös adel, i dagens samhälle en finansiell adel och en politisk adel, och i liten skala har vi mobbning.

Mobbning finns i våra skolor och det finns på våra arbetsplatser. Ibland är den synlig, ibland osynlig och vi försöker hela tiden bekämpa den. Det är inte alltid så; det har historiskt inte varit ovanligt med sanktionerad kamratfostran på skolor och det finns troligen kvar i någon utsträckning fortfarande även om det nu bekämpas på ytan. På arbetsplatser kan det vara fullständigt ok med en hård konkurrens mellan anställda och det är inget mindre än ett sanktionerat upprättande av hackordning.

Är det här något negativt eller positivt? Det är varken eller. Det bara är!

Vi försöker se oss som mer utvecklade, som civiliserade och högre utvecklade, men sanningen är den att det bara är en tunn fernissa. Detta blir tydligt så fort det blir krig, men det syns också i vår vardag när mobbning kan bli så brutal att människor som drabbas kan ta livet av sig.

Flockmentaliteten ger oss samtidigt en samhörighet, en sammanhållning inom gruppen, som kan användas för olika syften. Vi kan lockas att bli nationalistiska och se vårt eget land som den viktigaste gruppensamhörigheten på ett amerikanskt sätt. Vi kan också lockas att bli nationalistiska på ett europeiskt sätt och se vår etniska tillhörighet som det viktigaste. Grupptillhörigheten söker vi på alla nivåer och den är ett av de viktigaste fundamenten för vårt samhälle.

När vi bygger en ny bilfabrik, förlåt skola, måste vi ha vår flockbakgrund i tanken. Trygghet är nödvändig för utveckling.

Individualisering

Även om vi är flockdjur innebär det inte att det är bra att utgå från att vi alla är lika, för det är vi inte. Vi är väldigt olika. En del är bra på idrott, andra på musik, några på att meka med bilar, andra på att dansa. Ännu viktigare är kanske att en del älskar idrott, andra musik, några att meka med bilar, andra att dansa. Vi har alla olika passioner i livet, och dessa ändrar sig dessutom under tiden vi lever.

Vårt skolsystem bygger på visionen att alla ska kunna komma lika långt, alla ska få samma grundförutsättningar att gå ut i livet efter skolan. Det är en fantastisk vision, men den leder åt helt fel håll när strukturen den befinner sig i samtidigt säger att alla ska kunna precis samma saker när de ska ut i livet efter skolan.

Alla har inte samma förutsättningar från början. Vi är olika chassin, helt enkelt, och när de olikheterna ska suddas ut under skoltiden innebär det att vi måste passas in i strukturen i stället för att strukturen måste anpassa sig efter oss.

Läraren måste anpassa sig efter lägstanivån i en grupp. De som har de sämsta förutsättningarna för att lära sig ett visst stoff eller en viss teknik, kommer att påverka nivån och tempot i undervisningen. Eftersom undervisningen inte kan hållas på lägstanivån måste den lyftas till medelnivån, vilket leder till att de som har de bästa förutsättningarna och den största lusten kommer att bli understimulerade medan de som har de sämsta förutsättningarna och den minsta lusten inte kommer att hänga med.

När vi behandlar chassin som kommer från olika underleverantörer och ser helt olika ut på samma sätt, som om de var likadana, gör vi sönder dem i ambitionen att strömlinjeforma dem. I stort sett inget chassi kommer att nå upp till sin potential.

Visst kommer många av våra barn att klara sig bra i vilken skola vi än bygger upp, för vi människor är väldigt anpassningsbara, men det är en sak att klara sig bra, en annan att blomstra.

Betyg eller nyfikenhet som incitament

Vårt skolsystem är uppbyggt kring betyg. Fundera ett ögonblick eller två på detta faktum. Vårt skolsystem är uppbyggt kring betyg, inte kring utveckling! Vi går inte i skolan för att lära oss saker – vi går i skolan för att få betyg.

Betygen anses vara bra för tre saker: de ger studenterna incitament att anstränga sig, de ger tydliga signaler om när det inte står rätt till och de fungerar som urvalsinstrument för vidare studier eller anställning.

Det första är intressant eftersom det förutsätter att den drivkraften behövs. När vi är små barn är vi av naturen nyfikna. Vi lär oss massor bara för att vi vill veta mer om allt vi ser. Vi frågar hela tiden, vi skapar nya teorier om oss själva och om världen runt omkring oss, och vi testar dessa teorier. Efter några år i skolan är den här nyfikenheten borta hos många, och efter tolv år är den borta hos nästan alla. Och då behövs den där andra drivkraften: betyg.

Om vi i stället försöker utnyttja den drivkraft som nyfikenheten är, kommer problemet att alla inte är nyfikna på samma saker. Vårt skolsystem bygger på att vi alla ska lära oss ungefär samma saker: de som är viktiga. Men vad är det som är viktigt? Är det inte så att vår uppfattning om detta bygger på gamla traditioner, gamla synsätt på hur världen är och bör vara?

Med nyfikenheten som incitament måste vi vara beredda på att bygga om skolan, eller bilfabriken. Det är inte lätt men om vi inte gör det stannar vi kvar i en återvändsgränd. Vi behöver se individer i stället för kollektiv, grupper baserade på intressen i stället för grupper baserade på ålder.

Det andra är intressant för det förutsätter en brist på förtroende för de lärare som ska leda individerna framåt i kunskapsinhämtningen. Betyget är ingenting annat än en förkortning av ett mer nyanserat omdöme, och om man inte kan lita på att det omdömet förmedlas tydligt, behöver man betyget, förkortningen som skriker ut det förenklade budskapet.

Det tredje är inte alls intressant egentligen. Att få bra betyg så att man kommer in på läkarutbildningen innebär inte att man blir en bra läkare, och att få dåliga betyg så att man inte kommer in betyder inte att man inte blir en bra läkare. Bra betyg kan visserligen visa på en god förmåga att läsa in mycket text, vilket kan behövas, och det visar också på en god förmåga att genomskåda och anpassa sig till de system som styr skolan. Men det gör inte en bra läkare. Betyg som urvalsinstrument är alltså väldigt trubbiga och visar inte alltid på det som kommer att behövas. Olika former av tester, intervjuer och inträdesprov kan vara bättre alternativ.

Om skolan handlar om att lära sig saker i stället, ökar chansen för att de som kommer in på läkarlinjen faktiskt har kunskaper och förmågor som behövs i yrket. Finns det intresse för ett område, finns det nyfikenhet, och nyfikenhet är i mina ögon ett mycket bättre incitament än betyg.

En annan del av betygen är bedömningsfokuseringen och nödvändigheten av mätbara kunskaper som följer av den. En stor del av dagens undervisning består inte av undervisning utan av tester för att se vad eleverna kan. Den första och tydligaste följderna av det är att tid som kunde ägnas åt lärande slösas bort. Den andra och mindre tydliga följderna är att eleverna blir fokuserade på att bedömas, att de blir rädda för att misslyckas och hela tiden ska prestera, inte lära sig.

Slutar vi med bedömningsfokuseringen ökar chanserna för att nyfikenhet kan bli ett starkt incitament.

Kunskap och förmåga

Något som har debatterats flitigt de senaste decennierna, eller snarare mer än det senaste seklet, är vad man ska fokusera på i undervisningen. En del menar att kunskaper om vissa givna fakta, en mer eller mindre oformlig allmänbildning, är det viktiga. Andra menar att förmågan att hantera fakta är viktigast, att kunna analysera och dra slutsatser. Alla som inte är ute och cyklar någonstans i periferin inser att det inte är antingen eller, utan ett både och, men grundfrågan handlar om var fokus ska ligga.

Som du som läsare kanske har förstått, håller jag mig till det senare. Att kunna analysera och dra slutsatser är en viktig förmåga i vårt nuvarande samhälle och i det kommande. Vilka fakta vi väljer att ta upp för analys är kanske mindre viktigt, för som du kommer att få se i nästa avsnitt är gräsrutan alldeles för stor för att vi ska kunna lära oss allt. Vi kan inte säga ”läs just de här böckerna och lär dig de här årtalen och de här händelserna”, för det finns ändå andra som är lika viktiga eller viktigare eller lika bra eller bättre.

Men, och det är ett viktigt men, det behövs faktakunskaper, en överblick, innan man kan börja analysera. Du kan bli en lika god analytiker om du kan Kinas historia som om du kan Sveriges, men du behöver något att stå på. Fakta kommer vi inte ifrån.

Om vi ska lära ut hur man tänker i flera perspektiv, hur man nyanserar argument och ställer upp hypoteser och frågeställningar, måste vi samtidigt eller först lära ut vad som hänt, hur saker är uppbyggda, hur man räknar och hur språket är uppbyggt. Allt efter intresse.

Du kanske invänder här, och menar att det finns en allmänbildning, en kanon, ett grundläggande kunskapskitt i vårt samhälle. Då undrar jag stilla vad det består av. Alla vi medborgare i det lilla landet, det som heter Sverige, har olika intressen, olika saker som driver oss framåt. Mina intressen är inte bättre eller sämre än dina (om du inte är intresserad av att skada andra, eller döda, för då är mina bättre), bara annorlunda. Hade jag tvingats ta isär motorer eller se på och analysera fotbollsmatcher några timmar i veckan hade jag storknat och blivit väldigt skoltrött. Nu var det i stället litteratur och historia det gällde, och det tyckte jag om, så jag blev inte så skoltrött. Jag blev lärare i stället.

Nu är det så att de som bestämt hur vår skola ska se ut och vad som ska läras ut, har haft en idé om att det finns saker som är mer centrala än andra. Det är de viktiga sakerna, det centrala innehållet i våra kurser. De har också haft en idé om att det är förmågor som är viktiga så kunskapskraven som betygen ska sättas efter handlar om förmågor. Det är inte så dumt på det hela, förutom just det där med

att vissa fakta är viktigare. Problemet ligger inte i första hand i våra kurser, utan att det är just kurser, att det inte finns någon helhetssyn.

Det som saknas är en ordentlig, genomgående analys av vad det egentligen är vi har undervisningen till. Varför ska våra unga spendera så många år i skolan? Vad är skolans syfte? Nu är vi alltså framme vid den där frågan jag ställde i början: *vad* ska vi lära och lära ut? Jag tänker ta tjuren vid hornen och föra fram mitt eget svar. Jag har inga föreställningar om att alla ska hålla med, och jag är inte ens säker på att jag har fått med allt viktigt eller att det verkligen är det viktigaste som jag har fått med, men jag har en tanke att utgå från. Följ med i den så förstår du kanske hur jag kommit fram till mitt svar.

Vilken kunskap är viktig?

Försök se en fotbollsplan framför dig. En stor, grön plan med massor av frodigt gräs. Den planen är all kunskap som finns i världen.

Gräsmattan, som är nyanlagd, består av ett stort antal rutor av gräs som lagts ihop; varje ruta är en kvadratmeter stor. En sådan ruta är det som utgör vår gemensamma kultur: musik, litteratur, konst, teater, dans, idrott, spel, film, naturvetenskap, samhällsvetenskap med mera. Trimma den där rutan en tiondels millimeter rätt över så får du en fint fördelad liten gräshög som är den kunskap som du kommer att kunna tillgodogöra dig under ditt liv.

Hur ska vi göra med den här kunskapen? Ska alla trimma en tiondels millimeter, och är det den översta tiondelen som är den viktigaste? Eller ska vi kanske ta en millimeter jämnt på en tiondel av gräsrutan? Eller tio millimeter på en hundradel? Eller hundra millimeter på en tusendel? Och i så fall vilken tiondel eller hundradel eller tusendel? Och varför är just den här gräsrutan mer viktig än de andra? Kanske finns det annat som är lika viktigt och intressant i de andra rutorna?

Så vad är det varje människa behöver kunna efter tolv års skolgång? Inte vad just en specifik människa behöver kunna utan vad *alla* människor behöver kunna! Den kunskap som gör att man kan klara sig i vårt samhälle. Som det ser ut nu i Sverige ska alla

människor kunna lösa ekvationer såväl grafiskt som algebraiskt. Alla ska ha en bild av litteraturhistorien och viss kunskap om den moderna litteraturen, alla ska kunna redogöra för feodalismen eller kanske franska revolutionen. Alla ska kunna en del fransk grammatik, eller kanske tysk eller spansk.

Däremot behöver inte alla ha en bild av konsthistorien eller danshistorien. Alla behöver inte kunna spela ett instrument, alla behöver inte ha viss kunskap om den moderna gamingvärlden, alla behöver inte kunna dansa salsa, alla behöver inte kunna ta isär en bilmotor för att sedan skruva ihop den igen. Det finns massor av saker som inte alla behöver kunna, utan som ses som specialintressen som skolan inte behöver lära ut eller som bara lärs ut till ett fåtal – de intresserade.

Kanske borde vi göra så att vi funderade ett tag över vilken kunskap och vilka förmågor som är nödvändiga för att klara sig bra i samhället? Kanske borde vi se till att skolan fokuserar på att lära ut just *de här* sakerna till *alla*, och sedan låta *alla* fördjupa sig i *sina passioner*?

En invändning här är att alla inte kan få jobb inom sina passioner. Det syns tydligt redan i dag att alldeles för många tycker att det är intressant att få jobba inom t ex journalistik eller som artist av något slag. Arbetslösheten och konkurrensen inom sådana områden är svår. Men min poäng är att kunskaperna som skolan ger, faktakunskaperna, inte spelar så stor roll. För att gå en civilingenjörsutbildning krävs ett rätt stort mått av matematiskt kunnande och ett större mått av matematiskt intresse. Om de som tycker att matematik är roligt redan på ett tidigt stadium uppmuntras och får blomstra, kommer vi att få fler, inte färre, studenter som verkligen kan komma långt på de tekniska högskolorna. Om de intresserade inte behöver vänta på att de ointresserade ska komma ikapp hela tiden. Huvuddelen av befolkningen klarar sig alldeles utmärkt med mer grundläggande matematik, och kan få god tid på sig för att ta till sig den.

Så, vilken kunskap är det då som är viktig på riktigt, den som jag vill se i skolan?

Människan behöver verktyg för att fungera så bra som möjligt i samhället, och för att kunna gå vidare till högre studier. Alltså finns det några kunskaper som jag ser som viktigare för alla att få. Och det finns förmågor som så många som möjligt bör få träna upp.

1. Svenska. Läsa, skriva, tala, argumentera. Alla behöver kunna kommunicera, meddela sig om åsikter och tankar. Alla behöver kunna läsa och förstå texter från medier, från myndigheter, från vänner. Alla behöver förstå hur argumentation fungerar.

2. Omvärldskunskap. Att förstå hur samhället och människorna fungerar, hur allt är uppbyggt, hur vi påverkar och påverkas av naturen. Hur vi formats och formas av historien.

3. Självkunskap. Etik, livsval och mänskligt beteende.

4. Engelska. Att kunna kommunicera på ett annat språk är värdefullt och i stort sett nödvändigt för högre studier i dag. Världen blir mindre och mindre, vare sig vi vill det eller inte. Att kunna det språk som används som andraspråk över större delen av världen kan inte vara fel.

5. Matematik. De fyra räknesätten, huvudräkning, procent, lite statistik, lite tabeller. Grundläggande matematik finns överallt i samhället.

Kan vi se till att eleverna får de här förmågorna och kunskaperna genom en lugn och ämnesövergripande process, finns det gott om tid över till att uppmuntra barnen och ungdomarna att blomstra inom sina passioner. Det kan inte vara omöjligt att i det systemet också uppmuntra åt olika håll, beroende på vad som behövs mest i samhället. Det finns alltid många som är intresserade av trygghet i framtiden, som ser ett värde på sikt att satsa på något som kanske inte verkar intressant för tillfället. Alla kommer inte att lägga all energi på sina passioner, och en del har passioner som stämmer överens med samhällets behov.

Dessutom kommer det att behövas en utbyggd vuxenundervisning som kan hjälpa alla de som hittar nya passioner

eller inser att de vill läsa på något nytt för att förändra situationen i arbetslivet. Om vuxenundervisningen integreras med senare stadier av ungdomsskolan kan man på ett enkelt sätt öka möjligheterna för alla att hitta rätt i livet.

Pedagogiken då?

Jag har alltså kommit fram till att det är *vad* som är intressant att fråga sig, och jag har kommit fram till ett svar. Inget fullständigt svar, förstås, men en idé, en början. Vad har jag för inställning till *hur* då? Skoldebatten handlar ju mest om det. Om pedagogiken.

Mitt svar är enkelt. Det finns inget enhetligt svar. Lärarna, som måste stå i centrum tillsammans med eleverna, är väldigt olika. Eleverna är väldigt olika. Om vi försöker ha någon form av system där allt ska se likadant ut och alla ska göra likadant, blir det kaos, och det tror jag att alla egentligen är överens om. Det finns olika pedagogiska idéer och det finns forskning som kan utveckla dessa idéer. Det är givetvis bra och nödvändigt att lära sig mer om hur inläring och utläring fungerar, men i slutändan är det ett svåröverstigligt faktum att vi alla är olika. Läraryrket är dessutom ett konstnärligt yrke som inte kan och definitivt inte bör tryckas in i någon mall. Det viktigaste är att lärarna och eleverna får så bra förutsättningar som möjligt att skapa ett gott klimat för utlärandet och inlärandet.

Jag är medveten om att detta låter flummigt och kanske ovetenskapligt, men beprövad erfarenhet är också ett modeord. Och det slänger jag mig med. Poängen med det här inlägget i debatten är att det inte handlar om pedagogiken utan själva syftet med skolan. Pedagogiken kan vi fortsätta bråka om, bilfabrikens nya look är inte beroende av den.

Bilfabrikens vara eller inte vara

Vad skulle vi då behöva göra åt bilfabriken, förlåt skolsystemet? Det vi har nu är placerat i olika fysiska skolbyggnader, och indelat i olika årskurser och stadier. Barnen stoppas in i det när de är sex år gamla,

oavsett mognad, och flyttas sedan upp en årskurs i taget, oavsett mognad eller kunskapsnivå.

Vi har en vision om att alla ska få lika möjligheter, att skolan ska jämna ut de skillnader som finns på grund av olika förutsättningar i livet. Det är en bra vision, men den leder till att den stora massan regerar. Eftersom alla elevgrupper blir väldigt heterogena intresse- och kunskapsmässigt, tvingas lärarna att anpassa nivån efter vad de flesta klarar. Det innebär i sin tur att de som inte hänger med kommer allt längre efter och att de som kan mer stoppas och inte kommer så långt som de skulle kunna.

Vi har en vision om inkludering som innebär att alla ska vara med alla hela tiden, vilket innebär att barn som inte alls har samma förutsättningar som de flesta, placeras in i sammanhang där de inte kan göra sig själva rättvisa.

Vi har en vision om att betyg ska kunna motivera elever och tala om när de inte hänger med, när det behövs extra stöd. Betygen ska dessutom fungera som urvalsinstrument till högre studier.

Som du har kunnat se i min utläggning tycker jag att det här systemet inte är bra. Det finns mycket som kan göras med det som dessutom inte skulle behöva bli så väldigt svårt eller dyrt. De flesta förutsättningarna finns redan; det gäller bara att använda dem på ett bättre sätt.

Det första vi behöver göra är att göra gruppindelningen i de lägre årskurserna mer flexibel. Mindre grupper och grupper som det är lätt att flytta mellan. Vi kan dessutom sluta att dela in barnen i olika årskurser beroende på hur gamla de är. Vi behöver inte årskurser alls!

Tänk i stället på ett system där vi sätter upp olika mål i olika ämnen – de ämnen jag räknade upp tidigare – där eleverna kan gå vidare när de uppnått dessa mål. De enda riktiga hinder som finns för detta system är skolhusen: när en elev nått målen måste hen byta skolhus, och är målen inte uppnådda i alla ämnen ställer det till med problem. Där behövs en flexibilitet i grupper och undervisningsnivå i gränslandet mellan olika skolhus, olika stadier, så att elever som inte

uppnått målen fortfarande kan få undervisning på rätt nivå även efter ett byte av skolhus. Det är ju flera olika ämnen som ska klaras av.

Det viktiga i hela processen är att se till individer, inte till grupper. Det sociala, som är nog så viktigt, löser sig i de yngre åren genom att barnen har kompisar i alla grupper. Redan nu görs grupperna ofta om mellan nollan och ettan, mellan trean och fyran och mellan sexan och sjuan. Se i stället hela lågstadiet som en stor grupp som delas in i mindre grupper allt eftersom barnen utvecklas och lär sig. Att det blir ålderskillnader i grupperna är inget att bekymra sig över, för barn leker väldigt bra även om det är ett par års skillnad mellan dem.

Att fokusera på individer ställer högre krav på lärartäthet i tidigare stadier. Detsamma gäller för hela undervisningen som kommer att kräva något mindre grupper och lärare som är mer fokuserade på vissa ämnen, mindre generaliserade. Samtidigt som en viss form av generalisering är nödvändig, eftersom man måste kunna knyta de nya kunskaper som eleverna skaffar sig till deras verklighet.

Det som behöver byggas om är alltså bilfabrikens linor och hur man tar sig an de chassin som levereras. Fabriken måste bli bättre på att se varje chassi och varsamt bygga på de karosdelar som behövs för att bilen ska ha en bra chans ute i trafiken. Blinkers, stötfångare, dörrar, ratt, tuta, fönster ... Vad som kommer därutöver, som färg, design, motortyp och -storlek och annat som inte har med direkt trafikduglighet att göra, är något som varje chassi borde få arbeta fram på egen hand med hjälp av montörerna.